

صلى الله عليه وسلم

دانشگاه تربیت مدرس
دانشکده علوم انسانی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

جغرافیا و برنامه ریزی روستایی

ارزیابی ظرفیتهای گردشگری مناطق روستایی (مناطق نمونه گردشگری شهرستان
نیر، استان اردبیل)

نگارنده

فاطمه مهدویان

استاد راهنما

دکتر عبدالرضا رکن‌الدین افتخاری

استاد مشاور

دکتر مهدی پورطاهری

اردیبهشت 1389

تقدیم به پدر و مادرم

که بودنشان تاج افتخاریست بر سرم

و نامشان دلیلیست بر بودنم

آموزگارانی که برایم زندگی و انسان بودن را معنا کردند

تقدیر و تشکر

پس از حمد و سپاس خداوند متعال بر خود لازم می دانم که از زحمات بی دریغ، تلاش های بی وقفه و راهنمایی های ارزشمند استاد راهنمای اینجانب جناب آقای دکتر افتخاری و همچنین جناب آقای دکتر پورطاهری به عنوان استاد مشاور که مرا در نگارش این پایان نامه یاری نمودند صمیمانه تقدیر و تشکر نمایم.

از بخشدار محترم مرکزی شهرستان نیر جناب آقای کریمی که بنده را مورد شفقت و لطف صبورانه و راهنماییهای عالمانه خویش قرار دادند سپاسگزارم.

از سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان اردبیل و شهرستان نیر، فرمانداری شهرستان و سایر ارگانها و روستاییان خونگرم و دوست داشتنی که در تدوین پایان نامه مرا یاری رساندند تشکر می نمایم.

از برادران و لیلا و رویا و آيسان عزیزم که در دوران تحصیل همواره مشوق و پشتیبانم بوده اند تشکر می نمایم.

و نیز سپاسگزار همراهی و مساعدت دوستان عزیزم آقای ادیسی، سجاسی، احمد آبادی و خانم طاهره صادقلو، ساناز حسینی زاده، زهرا مطلوبی، مریم بابایی، زهرا حسینی، مینا حنفی و هاجر طاهرنیا می باشم.

چکیده

امروزه گردشگری در مناطق روستایی و دور افتاده اهمیت ویژه ای یافته است و از یک سو وسیله ای برای رفاه جوامع محلی، از سوی دیگر بازتاب انرژی و سلامتی شهروندان بویژه شهروندان شهری تلقی می شود. سرزمین ایران از حیث جاذبه های فرهنگی، هنری و محیطی و دارا بودن روستاهای متنوع و جذاب در زمره شگفت انگیزترین ممالک جهان به شمار می آید. با توجه به تک محصولی بودن اقتصاد کشور و مشکلات بیکاری جوانان روستایی و ناسازگاری ساختارهای اقتصادی کنونی روستاها با ساختارهای آموزشی و دانش فارغ التحصیل روستایی دانشگاهی و تاکید برنامه ریزان بر درآمدهای حاصل از سایر منابع به جای اتکاء محض به صادرات نفت، ضرورت گسترش فعالیتهای اقتصادی در زمینه های مختلف نظیر صنعت گردشگری با هدف دستیابی به منابع جدید پایدار ارزی و اشتغال و سلامتی امری اجتناب ناپذیر بنظر می رسد اما نکته ای که باید در نظر داشت شناسایی استعدادها و نیز رتبه بندی این مکانهای گردشگری است تا با سرمایه گذاری بهینه بتوان در جهت توسعه هر چه بیشتر این مناطق گام برداشت.

بنابراین تحقیق حاضر در صدد شناسایی ظرفیت ها و پتانسیل های مناطق روستایی و اولویت بندی این مناطق با تاکید بر نگرش مردم و مدیران محلی روستا می باشد که در این جهت چهار بعد اکولوژیکی، خدماتی- زیرساختی، تاریخی- فرهنگی و نهادی با روش شناسی اسنادی و میدانی با روشهای AHP و TOPSIS و میانگین رتبه ای مد نظر قرار گرفت. نتایج حاصل از تحقیق نشان داد که این منطقه دارای پتانسیل های گردشگری می باشند و به ترتیب روستاهای یامچی علیا، قره شیران، سقزچی، کورعباسلو، برجلو، گوگرچین اولویت اول تا ششم را کسب کرده اند. لذا روستاهای منطقه مورد مطالعه نیازمند برنامه ریزی راهبردی و سرمایه گذاری بهینه جهت پیشرفت این مناطق می باشند.

واژگان کلیدی: گردشگری روستایی، ارزیابی جاذبه های گردشگری، AHP، TOPSIS، شهرستان نیر.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
1 - فصل اول: مقدمه و طرح مساله.....	1
۱ - ۲ - پیشینه مطالعاتی	۴
۱ - ۳ - منطقه مورد مطالعه	۸
۱ - ۴ - ضرورت و اهداف تحقیق	۹
۱ - ۵ - روش و نوع تحقیق	۱۰
2 - فصل دوم: مقدمه	17
۲ - ۱ - تعاریف و مفاهیم	۱۸
۲ - ۱ - ۱ - تعریف گردشگری	۱۸
۲ - ۱ - ۲ - گردشگر یا بازدیدکننده	۲۲
۲ - ۱ - ۳ - گردشگری روستایی	۲۳
۲ - ۲ - انواع گردشگری روستایی	۲۶
۲ - ۲ - ۱ - گردشگری کشاورزی	۲۷
۲ - ۲ - ۲ - گردشگری فرهنگی	۲۸
۲ - ۲ - ۳ - گردشگری روستا	۲۸
۲ - ۲ - ۴ - اکوتوریسم	۲۸
۲ - ۲ - ۵ - گردشگری ماجراجویانه	۲۹
۲ - ۲ - ۶ - گردشگری سبز	۳۰
۲ - ۲ - ۷ - گردشگری غذایی:	۳۰
۲ - ۲ - ۸ - گردشگری برای درمان	۳۱
۲ - ۳ - گردشگری پایدار روستایی	۳۲
۲ - ۴ - دیدگاه های موجود	۳۵
۲ - ۴ - ۱ - گردشگری؛ ساز و کاری برای توسعه روستایی (رویکرد اصلاح طلبانه).....	۳۵
۲ - ۴ - ۲ - ارزیابی دوباره پیامدهای گردشگری در جوامع روستایی - رویکرد ساختارگرا	۳۷
۲ - ۵ - اصول توسعه گردشگری پایدار	۳۹
۲ - ۵ - ۱ - ابعاد گردشگری پایدار	۴۲
۲ - ۵ - ۱ - ۱ - پایداری بوم شناختی	۴۲
۲ - ۵ - ۱ - ۲ - پایداری اجتماعی	۴۴

۴۴	۲ - ۵ - ۱ - ۳ - پایداری فرهنگی
۴۶	۲ - ۵ - ۱ - ۴ - پایداری اقتصادی
۴۶	۲ - ۶ - اصول توسعه گردشگری روستایی و استراتژی های مرتبط
۴۹	۲ - ۷ - ظرفیت های گردشگری
۵۰	۲ - ۷ - ۱ - منابع و جاذبه های طبیعی
۵۰	۲ - ۷ - ۱ - ۱ - آب و هوا
۵۰	۲ - ۷ - ۱ - ۲ - غارها
۵۱	۲ - ۷ - ۱ - ۳ - دره ها
۵۱	۲ - ۷ - ۱ - ۴ - دشت ها
۵۲	۲ - ۷ - ۱ - ۵ - جنگل ها و پوشش گیاهی
۵۲	۲ - ۷ - ۱ - ۶ - کوه ها و بیابان ها
۵۲	۲ - ۷ - ۱ - ۷ - اکوسیستم های کوهستانی
۵۳	۲ - ۷ - ۱ - ۸ - منابع آبی
۵۳	۲ - ۷ - ۱ - ۹ - چشمه های آب گرم
۵۴	۲ - ۷ - ۱ - ۱۰ - آبشارها
۵۴	۲ - ۷ - ۲ - منابع و جاذبه های انسانی
۵۵	۲ - ۷ - ۱ - ۱ - اماکن تاریخی و باستانی
۵۵	۲ - ۷ - ۲ - ۲ - اماکن مذهبی و زیارتگاه های مقدس
۵۶	۲ - ۷ - ۲ - ۳ - آداب و رسوم محلی
۵۶	۲ - ۷ - ۲ - ۴ - جشنواره های فرهنگی
۵۶	۲ - ۷ - ۲ - ۵ - شیوه های معیشتی
۵۷	۲ - ۷ - ۲ - ۶ - موسیقی، رقص و بازی های محلی
۵۷	۲ - ۷ - ۲ - ۷ - لباس و پوشش مردم محلی به عنوان یک جاذبه
۵۷	۲ - ۷ - ۲ - ۸ - صنایع دستی
۵۸	۲ - ۷ - ۳ - عرضه گردشگری روستایی
۵۹	۲ - ۷ - ۴ - محصول گردشگری روستایی
۶۲	۲ - ۸ - امکان سنجی در مطالعات گردشگری روستایی
۶۴	۲ - ۹ - برنامه ریزی پاتوق های گردشگری
۶۴	۲ - ۹ - ۱ - انواع برنامه ریزی پاتوق
۶۵	۲ - ۹ - ۲ - نظریه برنامه ریزی پاتوق
۶۶	۲ - ۹ - ۳ - نظریه پایه
۶۸	۲ - ۹ - ۴ - آنالیز محیطی مکان و روابط جامعه

۷۰.....	۲ - ۹ - ۵ - تعیین تسهیلات، کاربری اراضی و نیازهای زیرساختها
۷۰.....	۲ - ۹ - ۶ - اصول برنامه ریزی پاتوق
۷۱.....	۲ - ۹ - ۷ - تنظیم برنامه پاتوق
۷۲.....	۲ - ۱۰ - برنامه ریزی جاذبه های گردشگری
۷۲.....	۲ - ۱۰ - ۱ - نظریه برنامه ریزی
۷۳.....	۲ - ۱۰ - ۲ - برنامه ریزی و مدیریت منابع جاذبه های طبیعی
۷۳.....	۲ - ۱۰ - ۱ - ۲ - خط مشی و نظریه برنامه ریزی
۷۴.....	۲ - ۱۰ - ۲ - ۲ - فرایند برنامه ریزی و تکنیک ها
۷۴.....	۲ - ۱۰ - ۲ - ۳ - اصول برنامه ریزی
۷۵.....	۲ - ۱۰ - ۲ - ۴ - مدیریت استفاده از گردشگاه
۷۵.....	۲ - ۱۰ - ۲ - ۵ - برنامه ریزی و مدیریت منابع و جاذبه های انسانی
۷۶.....	۲ - ۱۱ - مناطق نمونه گردشگری و ضرورت انتخاب صحیح آن
۷۸.....	۲ - ۱۲ - ارزیابی مناطق نمونه گردشگری
۸۱.....	۲ - ۱۲ - ۱ - ارزیابی زیست محیطی:
۸۱.....	۲ - ۱۲ - ۲ - ارزیابی اقتصادی
۸۱.....	۲ - ۱۲ - ۳ - ارزیابی اجتماعی
۸۲.....	۲ - ۱۲ - ۵ - انواع ارزیابی بر حسب زمان
۸۴.....	۲ - ۱۳ - تکنیکهای ارزیابی گردشگری
۸۴.....	۲ - ۱۳ - ۱ - تعاریف و توضیح جاذبه ها
۸۵.....	۲ - ۱۴ - شاخص های ارزیابی مکان های گردشگری
۸۸.....	۲ - ۱۵ - مدل ها و فنون اولویت بندی مناطق نمونه گردشگری
۸۹.....	۲ - ۱۶ - آموزه هایی از تجربیات سایر کشورها
۸۹.....	۲ - ۱۶ - ۱ - عمان
۸۹.....	۲ - ۱۶ - ۲ - کانادا
۹۰.....	۲ - ۱۶ - ۳ - فنلاند و هلسینکی
۹۲.....	۲ - ۱۶ - ۴ - لهستان
۹۲.....	۲ - ۱۶ - ۵ - استرالیا
۹۳.....	۲ - ۱۷ - جمع بندی
96.....	3 - فصل سوم: منطقه مورد مطالعه و روش شناسی تحقیق
۹۷.....	۳ - ۱ - مراحل انجام تحقیق
۹۹.....	۳ - ۲ - منطقه مورد مطالعه
۹۹.....	۳ - ۲ - ۱ - ساختار اکولوژی طبیعی

- ۹۹..... ۳ - ۲ - ۱ - ۱ - موقعبت جغرافيايى
- ۱۰۰..... ۳ - ۲ - ۱ - ۲ - ناهمواريها و ساختار زمين شناسى
- ۱۰۲..... ۳ - ۲ - ۱ - ۳ - ويژگيهاي آب و هوايى
- ۱۰۲..... ۳ - ۲ - ۱ - ۳ - بارندگي
- ۱۰۳..... ۳ - ۲ - ۱ - ۳ - درجه حرارت
- ۱۰۴..... ۳ - ۲ - ۱ - ۳ - رطوبت نسبي
- ۱۰۴..... ۳ - ۲ - ۱ - ۳ - بادهاي غالب
- ۱۰۵..... ۳ - ۲ - ۱ - ۴ - منابع آب و هيدرولوژى
- ۱۰۵..... ۳ - ۲ - ۱ - ۴ - آبهاي سطحي
- ۱۰۵..... ۳ - ۲ - ۱ - ۴ - رود باليخلو
- ۱۰۶..... ۳ - ۲ - ۱ - ۴ - آبشار گور گور
- ۱۰۶..... ۳ - ۲ - ۱ - ۴ - سد مخزني يامچي
- ۱۰۶..... گردشگر به نحو احسن از آن استفاده كرد.
- ۱۰۷..... ۳ - ۲ - ۱ - ۵ - آبهاي زيرزميني
- ۱۰۷..... ۳ - ۲ - ۱ - ۵ - آبگرم برجلو
- ۱۰۸..... ۳ - ۲ - ۱ - ۵ - آبگرم قينرجه
- ۱۰۸..... ۳ - ۲ - ۱ - ۵ - آبگرم ايستي سو و ديبيسيز گول
- ۱۰۸..... ۳ - ۲ - ۱ - ۵ - آبگرم ايلانچيق (ولي عصر)
- ۱۰۸..... ۳ - ۲ - ۱ - ۶ - حيات گياهي و جانوري
- ۱۰۹..... ۳ - ۲ - ۱ - ۷ - جمع بندي ساختار اکولوژي (نقاط قوت و ضعف منابع طبيعي)
- ۱۱۲..... ۳ - ۲ - ۲ - ساختار اکولوژي انساني
- ۱۱۲..... ۳ - ۲ - ۲ - ۱ - پيشينه تاريخي
- ۱۱۳..... ۳ - ۲ - ۲ - ۲ - تقسيمات سياسي و كشوري
- ۱۱۴..... ۳ - ۲ - ۲ - ۳ - ساختار جمعيتي و روند تحولات آن
- ۱۱۵..... ۳ - ۲ - ۲ - ۴ - وضعيت تحصيلي
- ۱۱۵..... ۳ - ۲ - ۲ - ۵ - باورها و فرهنگها
- ۱۱۶..... ۳ - ۲ - ۲ - ۶ - فعاليت هاي اقتصادي منطقه مورد مطالعه
- ۱۱۷..... ۳ - ۲ - ۲ - ۶ - ۱ - زراعت و دامداري
- ۱۱۷..... ۳ - ۲ - ۲ - ۶ - ۲ - شيلات
- ۱۱۸..... ۳ - ۲ - ۲ - ۶ - ۳ - صنعت و معدن
- ۱۱۹..... ۳ - ۲ - ۲ - ۶ - ۴ - خدمات و گردشگري
- ۱۲۱..... ۳ - ۲ - ۲ - ۷ - امكانات و خدمات زير ساختي
- ۱۲۳..... ۳ - ۲ - ۲ - ۸ - جمع بندي ساختار اکولوژي (نقاط قوت و ضعف منابع انساني)
- ۱۲۶..... ۳ - ۲ - ۳ - منطقه بندي مناطق مورد مطالعه

۱۲۶	۳ - ۲ - ۳ - ۱ - دهستان دوسونخواجه (منطقه یک)
۱۲۷	۳ - ۲ - ۳ - ۲ - دهستان رضاقلی قشلاقی (منطقه دو)
۱۲۷	۳ - ۲ - ۳ - ۳ - دهستان یورتچی غربی (منطقه سه)
۱۲۸	۳ - ۳ - نوع تحقیق
۱۲۹	۳ - ۳ - ۱ - روش تحقیق
۱۲۹	۳ - ۳ - ۲ - ابزار جمع‌آوری داده‌ها
۱۳۰	۳ - ۳ - ۳ - تحلیل داده‌ها
۱۳۱	۳ - ۳ - ۴ - متغیرهای تحقیق و نحوه عملیاتی کردن آنها
۱۳۲	۳ - ۳ - ۵ - روش‌های تجزیه و تحلیل
۱۳۳	۳ - ۳ - ۶ - جامعه آماری
۱۳۴	۳ - ۳ - ۷ - حجم نمونه
۱۳۴	۳ - ۳ - ۸ - روایی و پایایی
136	4 - فصل چهارم: مقدمه
۱۳۶	۴ - ۱ - یافته‌های توصیفی
۱۳۶	۴ - ۱ - ۱ - وضعیت جنسی پاسخگویان:
۱۳۷	۴ - ۱ - ۲ - وضعیت سنی پاسخگویان
۱۳۸	۴ - ۱ - ۳ - وضعیت شغلی پاسخگویان
۱۳۹	۴ - ۱ - ۴ - وضعیت تحصیلی پاسخگویان
۱۳۹	۴ - ۱ - ۵ - جاذبه‌ها و امکانات
۱۴۵	۴ - ۲ - یافته‌های تحلیلی
۱۴۵	۴ - ۲ - ۱ - سنجش میزان پتانسیل‌های مناطق گردشگری و ارزیابی وضع موجود آنها
۱۵۳	۴ - ۲ - ۲ - رتبه‌بندی بر اساس روش‌های MADM (AHP, TOPSIS)
۱۵۳	۴ - ۲ - ۱ - ۲ - ۲ - ۲ - ۱ - رتبه‌بندی بر اساس روش AHP
۱۵۹	۴ - ۲ - ۲ - ۲ - رتبه‌بندی بر اساس روش تاپسیس
۱۶۴	۴ - ۲ - ۳ - رتبه‌بندی بر اساس میانگین رتبه‌ای
166	5 - جمع‌بندی
۱۶۶	جمع‌بندی تئوریک
۱۶۷	جمع‌بندی تجربی
169	6 - نتیجه‌گیری
170	7 - پیشنهادات
175	منابع و مراجع

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول 1-1 - مطالعات انجام شده در رابطه با موضوع تحقیق در سطح بین المللی	6
جدول 1-2 - مطالعات انجام شده در رابطه با موضوع تحقیق در سطح ملی	7
جدول 1-3 - مقادیر ترجیحات برای مقایسه های زوجی	12
جدول 1-2 - انواع فعالیت های گردشگری در نواحی روستایی	26
جدول 2-2 - انواع گردشگری روستایی	32
جدول 2-3 - تقسیمات مناطق نمونه گردشگری	77
جدول 2-4 - شاخص های وضعیت گردشگری	86
جدول 2-5 - مدلها و روشهای اولویت بندی و رتبه بندی	88
جدول 2-6 - توزیع پاسخگویان بر حسب انتخاب محل گردشگری	91
جدول 3-1 - میزان بارندگی شهرستان نیر (متوسط 4 سال)	103
جدول 3-2 - درجه حرارت و روزهای آفتابی و یخبندان متوسط سه ساله	103
جدول 3-3 - مشخصات جغرافیای سیاسی شهرستان نیر	113
جدول 3-4 - امکانات و خدمات گردشگری روستاهای گردشگری شهرستان نیر	122
جدول 3-5 - متغیرهای مستقل و وابسته گویه های مرتبط به هر یک	131
جدول 4-1 - توزیع پاسخگویان بر حسب جنس	137
جدول 4-2 - وضعیت سنی پاسخگویان	137
جدول 4-3 - وضعیت شغلی پاسخگویان	138
جدول 4-4 - وضعیت تحصیلی پاسخگویان	139
جدول 4-5 - منطقه بندی روستاهای گردشگری شهرستان نیر	140
جدول 4-6 - جاذبه ها و خدمات مناطق روستایی شهرستان نیر	141
جدول 4-7 - فراوانی جاذبه ها	142
جدول 4-8 - تشابهات و تفاوتهای مناطق گردشگری	143
جدول 4-9 - تعداد جاذبه های گردشگری مناطق روستایی	146
جدول 4-10 - اوزان نهایی 57 گزینه گردشگری روستایی بر اساس روش AHP	154

جدول 4 - 12 - اولویت بندی مناطق گردشگری از دیدگاه مدیران و مردم روستا بر اساس روش	157	AHP
جدول 4 - 13 - اولویت بندی روستاهای گردشگری از دیدگاه مدیران و مردم روستا بر اساس روش	158	AHP
جدول 4 - 14 - اولویت بندی مناطق گردشگری از دیدگاه مدیران و مردم روستا بر اساس روش	162	Topsis
جدول 4 - 15 - اولویت بندی روستاهای گردشگری از دیدگاه مدیران و مردم روستا بر اساس روش	163	Topsis
جدول 4 - 16 - اولویت بندی روستاهای گردشگری بر اساس روش میانگین رتبه ای	164	
جدول 4 - 17 - مقایسه اولویت بندی سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی با یافته های تحقیق	165	
جدول 5 - 1 - مناطق نمونه گردشگری استان اردبیل	168	

فهرست اشکال

صفحه	عنوان
۳.....	شکل ۱ - ۱ - ۱- تعریف صنعت توریسم روستایی .....
۱۸.....	شکل ۱ - ۲ - ۱- طبقه بندی گردشگران.....
۲۱.....	شکل ۲ - ۲ - ۲- رابطه طبیعت، تاریخ، اقتصاد و سنت.....
۳۳.....	شکل ۲ - ۳ - ۳- ابعاد گردشگری پایدار و روابط متقابل بین آنها.....
۳۸.....	شکل ۲ - ۴ - ۴- مفهوم سازی گردشگری روستایی به عنوان پاسخی به تغییر اقتصاد جهانی .....
۵۸.....	شکل ۲ - ۵ - ۵- جاذبه های طبیعی و انسانی .....
۶۲.....	شکل ۲ - ۶ - ۶- عناصر تشکیل دهنده تجربه گردشگری .....
۶۶.....	شکل ۲ - ۷ - ۷- فرایند برنامه ریزی پاتوق .....
۸۰.....	شکل ۲ - ۸ - ۸- طبقه بندی انواع ارزیابی .....
۸۳.....	شکل ۲ - ۹ - ۹- طبقه بندی ارزیابی بر حسب زمان.....
۹۵.....	شکل ۲ - ۱۰ - ۱۰- مدل مفهومی تحقیق .....
۹۸.....	شکل ۳ - ۱ - ۱- مدل مراحل انجام پژوهش و کار میدانی .....
۱۰۰.....	شکل ۳ - ۲ - ۲- موقعیت شهرستان نیر در استان اردبیل .....
۱۱۰.....	شکل ۳ - ۳ - ۳- نمودار ویژگی های اکولوژیکی (قوت ها) منطقه مورد مطالعه.....
۱۱۰.....	شکل ۳ - ۴ - ۴- نمودار ویژگی های اکولوژیکی (ضعف ها) منطقه مورد مطالعه.....
۱۱۱.....	شکل ۳ - ۵ - ۵- نقاط مثبت و منفی ویژگیهای اکولوژیکی (طبیعی) منطقه مورد مطالعه.....
۱۱۴.....	شکل ۳ - ۶ - ۶- موقعیت روستاهای شهرستان نیر .....
۱۱۵.....	شکل ۳ - ۷ - ۷- روند تحولات جمعیتی ۱۳۸۵-۱۳۷۵.....
۱۱۵.....	شکل ۳ - ۸ - ۸- وضعیت تحصیلی شهرستان نیر در سال ۱۳۸۵- ۱۳۷۵.....
۱۲۴.....	شکل ۳ - ۹ - ۹- نمودار ویژگی های اکولوژیکی انسانی (قوت ها) منطقه مورد مطالعه.....
۱۲۴.....	شکل ۳ - ۱۰ - ۱۰- نمودار ویژگی های اکولوژیکی انسانی (ضعف ها) منطقه مورد مطالعه.....
۱۲۵.....	شکل ۳ - ۱۱ - ۱۱- نقاط مثبت و منفی ویژگیهای اکولوژیکی (طبیعی) منطقه مورد مطالعه.....
۱۲۸.....	شکل ۳ - ۱۲ - ۱۲- موقعیت دهستانهای شهرستان نیر .....
۱۳۳.....	شکل ۳ - ۱۳ - ۱۳- موقعیت روستاهای گردشگری منطقه مورد مطالعه.....
۱۳۸.....	شکل ۴ - ۱ - ۱- وضعیت سنی پاسخگویان .....
۱۴۸.....	شکل ۴ - ۲ - ۲- توزیع چشمه های گرم و باغات در مناطق گردشگری .....
۱۴۹.....	شکل ۴ - ۳ - ۳- توزیع چشمه های سرد و سدها در مناطق گردشگری .....
۱۵۰.....	شکل ۴ - ۴ - ۴- توزیع چشم اندازه های زیبا و رودخانه ها در مناطق گردشگری .....

- شکل ۴ - ۵ - توزیع بقعه های تاریخی و گورهای باستانی در مناطق گردشگری ۱۵۱
- شکل ۴ - ۶ - توزیع ارتفاعات و قلل و ایلات و عشایر در مناطق گردشگری ۱۵۲
- شکل ۴ - ۷ - حل مساله با روش اندازه گیری مطلق ۱۵۳
- شکل ۴ - ۸ - مناطق نمونه گردشگری شهرستان نیر ۱۶۶

فصل اول

کلیات تحقیق

۱ - فصل اول: مقدمه و طرح مساله

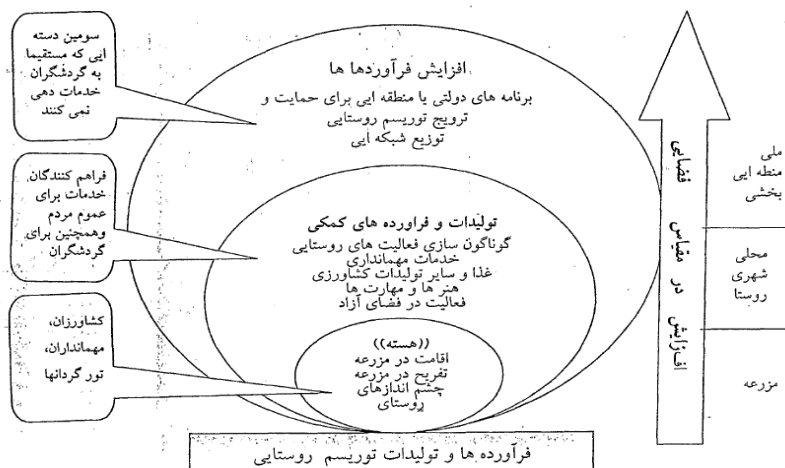
طی نیم قرن گذشته فعالیتهای گردشگری ابعاد گسترده ای به خود گرفته است و هر سال بر تعداد مسافرانی که با انگیزه های مختلف سفر می کنند افزوده می شود (رهنمایی، 1378، 1). در این میان گردشگری روستایی نیز به عنوان عاملی مهم در تحول و توسعه نواحی روستایی مورد توجه قرار گرفته است. بویژه اینکه طی دهه های اخیر بسیاری از فعالیتهای اقتصادی روستایی دچار افول شدید شده و سطح درآمد و اشتغال در فعالیتهای کشاورزی سنتی، بالاخص درآمد سرانه روستاییان تا کمتر از میزان متوسطه درآمد سرانه کشور کاهش یافته است. از سوی دیگر افزایش نرخ بیکاری و در نتیجه خروج نسل جوان و افراد دارای تحصیلات بالاتر از اجتماعات روستایی، بافت و ساختار نواحی روستایی را به مخاطره انداخته است. بنابراین گردشگری نه تنها به عنوان یک ابزار بالقوه برای تغییر این وضعیت بلکه یکی از عناصر جدائی ناپذیر راهبرد توسعهی روستایی شده است (Sharpley, 2002, 234). در واقع از گردشگری بعنوان ابزاری برای تحریک اقتصادهای بحرانی و تقویت فعالیت های توسعه ای از طریق ایجاد مشاغل و درآمد استفاده می شود (Geffrey, Abby, 2006, 160) در واقع توسعه توریسم روستایی روندی است که در اکثر کشورها در اروپا به عنوان فعالیت مکمل بالقوه برای جوامع محلی بویژه برای خانواده های کشاورز متداول است. (Gemma, Montserrat, 2004, 1) توسعه مناطق روستایی به همراه شناخت قابلیت ها و تنگناهای آنها با توجه به تجربه تاریخی فرایند توسعه در کشورهای توسعه یافته، یکی از محورهای اصلی برنامه های توسعه محیطی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی این کشورها بوده است. در نتیجه توسعه مناطق روستایی یک ضرورت بنیادی برای توسعه محلی، منطقه ای و ملی است و در هر سرزمینی به برنامه ریزی منسجم و هماهنگ نیازمند است که می تواند مهمترین هدفهای توسعه را تحقق بخشد (افتخاری و قادری، 1381، 23).

سرزمین ایران از حیث جاذبه های فرهنگی، هنری و محیطی و دارا بودن روستاهای متنوع و جذاب در زمره شگفت انگیزترین ممالک جهان به شمار می آید. (مهدوی، 1382، 2) با توجه به تک محصولی بودن اقتصاد کشور و مشکلات بیکاری جوانان روستایی و ناسازگاری ساختارهای اقتصادی کنونی روستاها با ساختارهای آموزشی و دانش فارغ التحصیل روستایی دانشگاهی و تاکید برنامه ریزان بر درآمدهای حاصل از سایر منابع به جای اتکاء محض به صادرات نفت، ضرورت گسترش فعالیتهای اقتصادی در زمینه های مختلف نظیر صنعت جهانگردی با هدف دستیابی به منابع جدید پایدار ارزی و اشتغال و سلامتی امری اجتناب ناپذیر بنظر می رسد (WTO,2002). این مسئله و مسائلی عمده دیگر همچون ایجاد اشتغال، افزایش درآمد، کاهش مهاجرت و ... موجب شده که توسعه و گسترش گردشگری در نواحی روستایی که دارای پتانسیل های لازم برای گسترش گردشگری است مورد توجه قرار گیرد.

سازمان جهانی جهانگردی توریسم را مجموعه کارهایی می داند که یک فرد در سفر و در مکانی خارج از زندگی خود انجام می دهد و بیش از یک سال طول نمی کشد و هدف آن سرگرمی، تفریح، استراحت، ورزش و فعالیتهایی از این قبیل است. (WTO.2008) با پذیرش این تعریف در سالهای اخیر به دلایل مختلف توسعه ای (اقتصادی، اجتماعی، اکولوژیکی) توریسم بعنوان ابزاری برای افزایش توسعه نواحی روستایی که از لحاظ اقتصادی و اجتماعی در تنگنا و انزوا هستند مورد توجه بوده (Pilar, Teresa, 2005, 951) و در سطح بین المللی نیز از لحاظ تعداد گردشگران و درآمد ارزی همواره و به طور بی سابقه ای در حال افزایش بوده است (Pigozzi B. and Sambrook R, 2005) طبق آمار سازمان جهانی جهانگردی هر گردشگری که وارد منطقه ای می شود برای چهار نفر شغل ایجاد می کند. (WTO, 1999) و هر روزه به تعداد آنها در دنیا افزوده می شود تا کنون تعداد گردشگران بین المللی به 642 میلیون نفر رسیده است و پیش بینی می شود که تا سال 2020 به 1/6 میلیارد نفر برسد و گردش مالی ناشی از آن بیش از 2 تریلیون دلار در سراسر دنیا باشد. در

شروع سال 2008 (ژانویه - آوریل) میانگین کلی گردشگران بین المللی 5/7 درصد بود و در ژوئن و ژولای و آگوست به دلیل افزایش قیمت نفت و بالا رفتن تورم و ترس از رکود اقتصادی تعداد گردشگران به کمتر از 2 درصد رسید. هشت ماه اول سال 2008 در مقایسه با همین دوره در سال 2007 میانگین رشدی حدود 3/7 درصد داشته در حالی که برای کل سال رشدی حدود 2 درصد پیش بینی شده بود. در هشت ماه اول سال 2008 گردشگری در اروپا بیش از 2 درصد، آسیا و اقیانوس آرام بیش از 4 درصد، امریکا بیش از 6 درصد رشد داشته است ولی در افریقا نسبت به سال 2007 رشد نداشته است (WTO, 2008). با این توصیف است که سازمان جهانی جهانگردی نیز به عنوان یک نهاد بین المللی گردشگری به اهمیت توریسم روستایی پی برده و اخیراً چندین سمینار در اروپا برای تحلیل موقعیت کنونی و آینده آن تشکیل داده است (Rosa , Pablo , Libia , 2007).

951)

شکل 1-1 - تعریف صنعت توریسم روستایی (مهدوی، 1382، 18)

در ایران نیز هر چند حرکت مردم شهرها به روستاهای دارای ظرفیت گردشگری از قدمت بالایی برخوردار است، اما از بعد حقوقی موضوع مناطق نمونه گردشگری اولین بار در ماده 8 قانون تشکیل میراث فرهنگی و گردشگری مصوب 1382 و با انگیزه ایجاد یک فضای مناسب برای گردشگران به منظور فراهم کردن زمینه توسعه پایدار میراث فرهنگی و گردشگری و جلب سرمایه گذاران داخلی و

خارجی در ایجاد تاسیسات زیربنایی به منظور معرفی بهتر بناها و محوطه های تاریخی ، تاسیسات ایرانگردی و جهانگردی و ارائه خدمات مناسب به جهانگردان مطرح گردید. بر اساس این ماده سازمان میراث فرهنگی و صنایع دستی و گردشگری موظف است تا با کمک بخشهای غیردولتی، در مناطق مستعد و جاذب توریست، مناطق نمونه گردشگری تأسیس کند. (سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان اردبیل، شرکت توسعه ایرانگردی و جهانگردی استان اردبیل) بر اساس مفاد این آیین نامه، سرمایه گذاران می توانند بدون نیاز به دریافت مجوز از سوی سازمانهای دولتی، در این مناطق، امکانات گردشگری ایجاد کنند.

استان اردبیل به عنوان سرزمینی سرشار از منابع طبیعی، تاریخی و فرهنگی از یک سو و دارا بودن آب و هوای متنوع، دلپذیر و چهار فصل، آبهای معدنی گرم و سرد و ... و استقرار بیشتر این جاذبه ها در مناطق روستایی از سوی دیگر منطقه ای شگفت انگیز برای گردشگران داخلی و خارجی است. مناطق روستایی شهرستان نیر در این استان از جمله نواحی است که توانمندیها و پتانسیلهای فراوانی همچون آب درمانی ها، غارها، تپه ها و قلعه های باستانی و ... را دارا می باشد. از میان این مناطق روستایی تعدادی بعنوان مناطق نمونه گردشگری انتخاب شده است اما آنچه که در این میان مهم است انتخاب صحیح این مناطق می باشد.

1- 2 - پیشینه مطالعاتی

در چند سال اخیر گردشگری روستایی مورد توجه مسئولان و مدیران نهادها، ادارات و سازمانهای مرتبط با گردشگری قرار گرفته و تحقیقاتی در این زمینه در سطح بین المللی، ملی و منطقه ای انجام پذیرفته است.

نوری و نوروزی در مقاله « ارزیابی توان محیطی برای توسعه توریسم در دهستان چغاخور » در سال 1386 به بررسی و ارزیابی توانهای محیطی دهستان چغاخور پرداخته اند و عنوان کرده اند که این منطقه دارای توانها و منابع متنوع محیطی و ارتباطی و پدیده های طبیعی و انسانی جاذب گردشگری